Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Castell de Sant Martí de Centelles

Sant Martí de Centelles

Ubicació

Comarca:	Osona
Lloc/Adreça:	Antiga parròquia de Sant Martí de Centelles
Emplaçament	Sobre l'Agullola de Sant Martí, visible des de la C-1413, trencat cap al Pujol i la Rovira.

Coordenades:

Latitud:	41.76964
Longitud:	2.20648
UTM Est (X):	434046
UTM Nord (Y):	4624504

Classificació

Número de fitxa	08224 - 1
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Medieval Romànic Gòtic Modern
Segle	s. X-XVIII
Estat de conservació	Dolent
Notes de conservació:	La mala conservació de la pedra calcària i l'abundant afluència de visitants al recinte fan perillar el seu manteniment i conservació.
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Europea – Atributs inspire:	National Monument Record – Defensa
Observacions protecció:	BCIN. Decret de Castells de 1949. R-1-51-5651
Data aprovació:	dv., 22/04/1949 - 12:00
Accés	Fàcil
Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada
Titular:	Ref. cad.: 001A00029

Autoria de la fitxa Anna M. Gómez Bach
Data de registre de la fitxa: dg., 25/11/2001 - 01:00

Descripció

El Castell dels Centelles s'adapta a la orografia del terreny i presenta dos recintes delimitats formant dos nivells diferenciats en alçada. El castell superior o sobirà es troba dalt d'un turó encinglerat, d'accessibilitat molt difícil. Les restes arquitectòniques actuals són un parell de murs (de petits carreus) dels que no se'n pot precisar l'orientació ni la funcionalitat, i una gran sala (feta amb grans carreus de pedra local ben tallada i lligada amb morter de calç) coberta amb volta de canó i orientada nord- sud amb l'accés a la cara est. El castell inferior o jussà té unes dimensions que oscil·len entre els 113 m de llargada del costat nord i d'uns 50 m per la banda oest. Aquest recinte està emmurallat en la seva totalitat a excepció de la banda sud-est. El mur perimetral conservat és força important, en alguns punts pot arribar a fer 5 metres i presenta un gruix de 50 cm, està construït amb pedres mitjanes i grans lligades amb morter de calç i totxana i és de factura força senzilla. En aquest espai s'hi distribueixen les diverses residències dels senyors i els dels preveres de Santa Maria, juntament amb altres dependències d'avituallament, la cisterna i la presó. La major part de les restes que s'han conservat del castell són d'estil gòtic i es troben al voltant del patí d'armes (al cantó de llevant) i a l'església (per la banda de ponent). L'església es troba situada a l'oest del recinte i és de planta rectangular conservant la coberta i un petit campanar d'espadanya. La Casa del Moro o la Cambra del rei Moro és l'edificació que ocupa pràcticament tota la banda sud del recinte. A la façana sud-oest es conserven dues petites finestretes o troneres obertes en un gran pany de paret format per dos murs sobreposats i adossats a la roca natural del castell superior. Aquests murs han estat construïts amb grans blocs de pedra calcària escassament lligada i acabada amb tres grans merlets enmig dels quals hi ha sengles espitlleres. Resta un petit escut de pedra esculpit amb les armes de la família dels Júdice, que permet datar aquesta estructura entre el 1468 i el 1472. A la façana sud-est hi ha l'única porta d'entrada a la massissa construcció, és petita i baixa, fent-la fàcilment defensable. El mur de llevant acaba també amb merlets, i té una espitllera en forma de creu en el pis baix i tres en el superior. A l'interior s'observen indicis d'una estructura circular obrada amb calç i rajols, interpretada per alguns com la xemeneia d'una cuina, i per altres com una escala d'accés al recinte superior. Les hipòtesis sobre el seu ús són diverses. A l'est del castell trobem l'estructura de la cisterna, de la qual s'observa a la seva part superior el tancament de la coberta i un canal de recollida d'aigua. Seguint d'est a oest el recinte i al voltant del pati d'armes, es disposen un seguit d'estructures i edificacions rectangulars que serien de dos pisos les de la banda oest. Una d'elles, que conserva la coberta en volta de canó, s'associa amb la presó pel fet de presentar una escassa obertura. Aquest conjunt correspon a les obres fetes durant el s. XV per habilitar-ho com a residència reial. L'accés al castell es fa per una porta d'entrada adovellada flanquejada per una torre circular. La tècnica constructiva del conjunt es basa en la pedra de petites i mitjanes dimensions lligada amb morter, encara que en alguns punts s'utilitzen grans blocs de pedra. La porta és de petites dimensions (uns 60 cm) i a sobre d'ella, es troba l'espai on anava l'escut de la família Centelles que posteriorment va ser traslladat al Palau dels Comtes (a Centelles). A aquest accés s'hi arriba per un camí empedrat que parteix de la part baixa del peu de l'estructura castral i puja salvant la distància mitjançant una pendent amb revolts lleugerament pronunciats. Al mateix peu del castell s'observa una sèrie de murs construïts, concretament un gran pilar, que podrien pertànyer a un antic pont que comunicaria la serra amb el recinte castral.

Observacions:

El puig del castell, anomenat l'Agullola de Sant Martí en un document del s. XVIII, és un turó de forma cònica unit per ponent a la Serra o Costa de Sant Martí. Assoleix una altura de 855 m s.n.m. i permet el domini del Massís del Montseny, les serres de Taradell i Seva fins la Garga i el Tagamanent. Amb un control directe sobre els Pirineus i la Plana de Vic, sobretot pel què fa els pobles més propers

de Centelles, Hostalets, Tona, Balenyà i Vic.

Història

La primera referència històrica del Castell de Sant Esteve i posteriorment dels Centelles data del segle IX i la trobem en l'acta de Consagració de l'església de Sant Martí del Congost, feta pel bisbe Gotmar de Vic al 898 on s'esmenta el topònim "Kastro Sancti Stephani" juntament amb una sèrie de masos i cases fortes de l'Alt Congost. D'aquesta dada es pot deduir que al 898 el castell ja estava construït i en funcionament i no és d'estranyar que donat el seu destacat emplaçament el puig del Castell presentés una ocupació humana des d'antic. Les primeres evidències sobre el domini eminent del Castell per part de la casa comtal no les trobarem fins a Pere el Cerimoniós, a qui, entre els anys 1359 i 1360, la família Centelles li rendia vassallatge. Els Centelles, una de les famílies castlanes més importants, no apareixen com a senyors del Castell de Sant Esteve fins el 1242 quan Bernat II de Centelles va fer un conveni amb Pere de Santa Eugènia sobre el Castell de Sant Esteve. A partir d'aquest moment la branca principal de la família Centelles exercirà el domini jurisdiccional d'aquest castell; i a partir del 1247 el castell prendrà definitivament el nom dels Centelles. Les notícies documentals del Castell aniran associades als esdeveniments de la família Centelles i a la seva política d'ampliació del patrimoni, actuant com agents de la casa Montcada i mitjançant diversos enllaços matrimonials. En època moderna la castlania passà per mans dels Bell-lloc, dels Peguera, dels Tagamanent i dels Montbui; però amb tot, els Centelles no perderen mai el domini jurisdiccional. A principis del segle XV, en una data incerta, els senyors de Centelles deixaren d'habitar el castell i traslladaren la seva residència a la vila de Santa Coloma de Vinyoles, que a partir d'aquell moment passà a anomenar-se Santa Coloma de Centelles. En època moderna, entre la Guerra de la Generalitat i el rei Joan II (1462-1472) el castell fou ocupat, al 1464 pels partidaris del rei en el tercer intent de conquerir-lo. En aquest moment fou enderrocada una part del castell sobirà. La capitulació es produí a l'abril de 1465, moment en que el Conestable de Portugal disposà la reparació del castell i l'ampliació de les fortificacions amb la intenció d'habitar-lo. Els treballs foren dirigits pel capità Dídac de Villarreal i portats a terme pel mestre de cases Jaume Cantal i el pedraire Joan de Montmany. En aquest moment s'esmicolà una grossa penya per fer més ampli el recinte inferior. Així durant els anys 1465 i 1466 es realitzaren diversos treballs a càrrec d'alguns artistes que treballaven també al palau dels Centelles a Barcelona; s'obriren noves finestres, es posaren vidrieres, es pintaren els sostres, i es preparà una cambra per el rei. La decoració la realitzà el pintor Alfons de Còrdova i l'escultor Joan Claperós. El mestre de cases Jaume Cantal i Jaume Vallès s'encarregaren de restaurar la fàbrica de fora porta. Aquestes obres semblen correspondre a les edificacions de la banda de tramuntana de l'entrada del Castell i la part de migdia o casa del Moro, que més endavant acabà Bonfill de Júdice, el qual exercí el domini del castell entre els anys 1469 i 1472. Les obres encara foren completades pels Centelles un cop acabada la guerra. El castell començà la seva decadència durant la Guerra de Successió. Cent anys més tard, el 1809, les tropes del general Saint-Cyr varen volar una part del castell, patint diverses destruccions i un incendi i al 1827 es desplomà el pont que unia el castell amb la serra. Durant les guerres carlines, també va albergar un escamot d'observació que va fer volar part dels murs. Els Centelles mateix a finals del segle XIX traslladaren diverses peces de l'edifici a altres casals de la família, fins a restar el castell abandonat i espoliat. La finca completa, amb el mas les Comes i el Castell fou adquirida el 1949 per la família Amich i recentment per la família Torán.

Bibliografia

DOMENEC MANSANA, J. (1913). Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya n. 218. Barcelona. MONREAL, L; RIQUER, M. (1958). Els castells medievals de Catalunya, II. Barcelona. PLADEVALL, A. (1962). Romiatge a Sant Martí de Centelles, Sant Miquel Sesperxes i Bertí. Vic. PLADEVALL, A. (1958). El castell de Centelles. Vic. PLADEVALL, A. et Ali. (1973). Els castells catalans, IV. Rafael Dalmau

editor, Barcelona, p. 912-935. PLADEVALL, A. (1981). Sant Martí de Centelles. Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Vol. 1 (Osona i Ripollès). Ed. Enciclopèdia Catalana. p. 82. PLADEVALL, A. (1986). Castell de Centelles. Sant Martí de Centelles. Catalunya Romànica. Vol. III. Osona. Ed. Enciclopèdia Catalana. p.509-512. PLADEVALL, A. (1987). Centelles. Aproximació a la seva història. Ajuntament de Centelles. PLADEVALL, A. et Ali (1999). "Sant Martí de Centelles" a Osona. Guies Comarcals. Catalunya Romànica. Ed. Pòrtic. Barcelona. p. 113-116.

